

VLAD POHILĂ: ȘI TOTUȘI, LIMBA ROMÂNĂ

Cu un titlu incitant, parcă ar fi un vers, lucrarea lui Vlad Pohlă, *Și totuși, limba română*, apărută recent, devansează cercul specialiștilor, adresându-se cititorilor din toate domeniile, pe care știe că îi va atrage prin tematica interesantă, mobilizatoare, în jurul unei teme majore. Este o caracteristică meritorie a lucrărilor care, cu riscul de a apărea drept „populiste”, se adresează cititorilor cu preocupări de instruire și prin delectare. Aceasta este destinația cărții „de popularizare”, și denumirea unei „colecții” de lucrări de larg orizont cultural, devenită celebră în prima jumătate a sec. al XX-lea, datorită unor savanți precum Ion Simionescu sau Simion Mehedinți, a avut și are ca scop revigorarea interesului pentru lectură și, astfel, pentru aprofundarea unor subiecte de statornic interes pentru societatea modernă. Filonul francofon, și nu numai el, a fost evident în popularizarea științelor în Europa la nivelul lectorului matur care perseverează în „educația continuă”. Intelectualii români și-au adus contribuția la actualizarea subiectelor solicitate de către societatea civilă sau considerate importante de către formatorii de opinie.

Specializarea terminologiei științifice în sec. al XX-lea, se înțelege și cea lingvistică, a determinat o restrângere a ariei de circulație a lucrărilor de specialitate. Deschiderea științelor spre publicul larg s-a realizat prin scrierile unor distinși specialiști care au „adaptat” pentru cercurile de nespecialiști, dornici totuși să cunoască mai profund problematica unor discipline, prezentarea într-un limbaj accesibil a unei tematici științifice riguroase. Unul dintre criteriile de accesibilitate îl constituie tocmai folosirea unei terminologii pe înțelesul tuturor, aspect asupra căruia cu deosebire Eugen Coșeriu a atras atenția lingviștilor din întreaga lume.

Studiul *Și totuși, limba română*, al cărui titlu a fost transferat volumului, se referă la una din problemele esențiale ale lingvisticii generale. Denumirea limbii unui popor constituie în egală măsură cartea lui de identitate, dar și confirmarea unui adevăr științific, bazat pe argumentele specialiștilor. Vlad Pohilă este unul dintre subtilii cunoscători ai graiului său matern, pe care îl cultivă cu feroarea unui îndrăgostit și-l analizează cu luciditatea imparțială a unui judecător. Este, în același timp, un poliglot de performanță, ceea ce îi permite accesul la comparații compulsate și la privirea de ansamblu integratoare. Vlad Pohilă este cel care a editat până acum multe lucrări lingvistice normative pentru concetățenii care ar trebui să respecte, măcar în scris, regulile unei exprimări literare, adică standard.

În studiul *Limba română din Republica Moldova, între primejdii și speranțe*, comunicat la o Sesiune științifică internațională moldo-franceză (în 2003), subliniind faptul că sunt conștientizate „primejdiile ce ne-au amenințat și ne mai amenință vorbirea, exprimarea și scrisul, nutrim speranța de a fi martori și ai unei curățări, ai unei asanări masive, dacă nu totale a limbii noastre românești, încât să putem vorbi despre pericole vizând limba română din Republica Moldova numai la *passé composé*, dacă nu chiar la *plus-que-parfait*...” (p. 36), d-sa a relevat persistența politicii oficiale rusofone de subminare a limbii române și a identificat-o drept cauză a derapajelor de la corectitudinea de folosire a limbii strămoșești, materne, româna. A indicat și mijloacele „materiale” de presiune mediatică de care se folosesc cei care conduc această acțiune: „Persistența cu care acționează – nociv, evident! – rusa asupra românei la noi este de-a dreptul incredibilă. Lucrurile sunt însă explicabile. Iată doar câteva exemple vizând proporția, raportul român-rus – acum, nu cu 15-20 de ani în urmă! – în domeniul mijloacelor de informare în masă din R. Moldova. Astfel, ziare și reviste rusești apar la noi de două ori mai multe decât în română. Raportul între posturile de radio române și ruse este de 1 la 4, iar al celor de TV – de 1 la 8!” (p. 35).

Vlad Pohilă însuși scrie într-o limbă română exemplară. În plus, el ia apărarea limbii române vorbite și scrise în Republica Moldova, „în legătură cu suspecta recunoaștere de către Uniunea Europeană [în noiembrie 2007] a îmbinării „limba moldoveneas-

că” (p. 20) și citează în acest sens afirmațiile politologului Vladimir Socor referitoare la implicațiile politice sau de altă natură atunci când se stabilește denumirea unei limbi [în nomenclatura oficială, modernă; adaosul nostru, Z.M.]. El atrage de la început atenția că „e bine să se știe că nu e la mijloc o problemă sau o obsesie pur românească (moldovenească, dacă vreți), că asemenea „confruntări lingvistice” au mai fost și probabil vor mai fi în diferite colțuri ale lumii, atâta timp cât nu s-a erodat pasiunea pentru limba maternă, ca expresia cea mai elocventă a dăinuirii unei națiuni, a spiritualității acesteia” (p. 20). În cazul posibilei („suspecției”) recunoașteri de către Uniunea Europeană a denominativului „limba moldovenească”, asistăm la negarea expresă a unui adevăr științific, pe care savanții lingviști l-au afirmat în nenumărate ocazii: limba vorbită în Basarabia este limba română. Și, considerăm noi (Z.M.), aceste adevăruri științifice trebuie reiterate, deoarece opinia publică și înaltele foruri de decizie internațională sunt intoxicate cu afirmații false de către exponenții unor grupuri de interese partizane, cum au procedat directorul unui „Centru pentru limbile și culturile popoarelor din CSI” de la Moscova și reprezentantul Rusiei la CEDO, susținătorii unui lobby intens pentru o denumire care i-ar avantaja în politica lor de îndepărtare de Europa a românilor din Basarabia. Vlad Pohilă dezvăluie adevăratele motive, politice, ale luptei încrâncenate pentru recunoașterea și impunerea, pe plan internațional, a denumirii graiului moldovenească, ca denumire pentru limba oficială (de stat).

Încă în anul 2003 opinam că se impune repetarea în foruri academice a adevărilor științifice, foruri care au girul adevărului, rezultat al cercetărilor lingvistice, și citam Declarația finală, susținută în unanimitate, a participanților la Simpozionul Național de Dialectologie din 31 mai 2003, în care se afirma că „noi, participanții, cercetători științifici ai Academiei Române și cadre didactice universitare, dezbătând problemele legate de unitatea limbii române, a graiurilor și a dialectelor ei, constatăm că au fost aduse din nou argumente lingvistice hotărâtoare în ceea ce privește unitatea de structură intrinsecă a limbii române vorbite în Republica Moldova și România” [Zamfira Mihail, *Norma unică a limbii române literare în Basarabia (1812-1918)*]. În: *Unitatea limbii române cu privire specială la Basarabia și*

Bucovina, Ed. Academiei Române, București, 2004, p. 155-178, în spec. p. 177-178].

În același timp, trebuie intensificată familiarizarea pe cât posibil a tuturor locuitorilor cu problematica conotațiilor de responsabilitate publică pentru fiecare individ ca cetățean conștient de identitatea și demnitatea sa. Pledoaria lui Vlad Pohilă atrage atenția tocmai asupra acestui aspect pentru implicarea civică a concetățenilor noștri, implicare materializată prin conștientizarea valorilor limbii materne pe care o vorbim. În acest sens, ni s-a părut foarte interesant articolul *Cel mai puternic, mai sigur liant* (p. 265-269, tipărit în 2004), referitor la *Deceniul ONU de ocrotire a popoarelor băștinașe și a limbilor acestora* care va fi prelungit pentru încă zece ani (între timp au și trecut patru ani), pentru că despre destinul unor limbi „cu probleme” se va vorbi și se va acționa de la cea mai înaltă tribună a lumii. Noțiunea de „limbă primejduită” are în vedere cele mai diferite forme de strâmtorare, neglijare, sfidare a dreptului unei sau altei populații de a-și vorbi/utiliza nestingerit graiul în toate sferile vieții. Prin urmare, Programul ONU „oricât ar părea de surprinzător”, vizează și Republica Moldova, unde „situația lingvistică este una dintre cele mai dificile în partea de sud-est a Europei”, deoarece limba băștinașilor [limba română] „nici pe departe [nu are] situația pe care ar trebui s-o aibă o limbă oficială, de stat” (p. 266).

Preocuparea permanentă a cercurilor științifice de implementare a adevărului despre limba română din Basarabia va fi cea care va asigura, în final, modificarea de mentalitate, proces firesc în etapele istorice succesive. Iar intelectualii, în genere, prin solidarizare la această afirmare și difuzare a adevărului științific despre limba română din Basarabia sunt cei care mențin problematica identității lingvistice în actualitate. Felicitări lui Vlad Pohilă pentru toate contribuțiile sale lingvistice publicate de-a lungul anilor și așteptăm apariția masei *Bibliografii* a scrierilor sale anunțată de către Biblioteca Municipală „B.P. Hasdeu” din Chișinău.

Scrișul său rămâne mărturia unor alcătuirii narrative cuceritoare, cu referințe multiple la fapte de istorie, la personalități din timpuri revoluate sau la contemporani, cu o neostenită plimbare prin universuri ale cunoașterii umane. Titlurile capitolelor volumului vorbesc de la sine despre subiectele abordate. Astfel: *Locuri*

scumpe sufletului sau *Oameni dragi, de ieri și de azi* cuprind eseuri cu portrete de neuitat ale multor contemporani sau cu descrieri ale unor locuri memorabile.

Oamenii dragi nu numai lui Vlad Pohlă ci, vrem să credem, tuturor celor care i-au cunoscut sau i-au citit, sunt purtătorii de făclie ai culturii și modele pentru generațiile viitoare. Ei se numesc Nicolae Iorga, Mircea Vulcănescu, Anton Golopenția, Eugen Coșeriu, Raoul Șorban, cântăreața Maria Cebotari, lingvista Mioara Avram, cântăreața Sofia Rotaru și mulți alții. În portretele lor sunt relevate aspecte noi ale personalității, sunt descifrate enigme biografice sau genealogice, informația documentară prevalează, relatarea derulându-se ca o povestire atrăgătoare. Adevărate „portrete” pe care le privești îndelung, adică le recitești, pentru a cunoaște mai profund personalitatea celui omagiat.

Iar locurile scumpe sufletului sunt, cele mai multe, în legătură cu aceleași mari personalități: Botoșanii lui Nicolae Iorga și Ștefan Luchian, Ipoteștii lui Mihai Eminescu, Cernăuții în care au fost școliți intelectualii din Bucovina și nu numai și, nu departe de acesta, localitatea Boian, amintită de M. Eminescu în *Doina*, donată în Canada la începutul sec. al XX-lea de migranții români acolo, readusă în actualitatea sec. al XXI-lea de *Jurnalul* unei localnice, Anița Nandriș-Cudla, care a lăsat mărturie zguduitoare despre deportarea sovietică în Siberia, dincolo de Cercul Polar, a familiei ei, evocator al aceleiași surghiun a mii de români din Bucovina și Basarabia în 1941 și, în alte serii, în anii 1946-1949 și mai apoi, numai pentru faptul că erau români. Monografia elaborată de un alt localnic, profesorul de limba română Vasile Bizovi, *Boianul* (Cernăuți, 2005), este o demonstrație despre românitatea Boianului, a întregii Bucovine de Nord. Este și cartea de vizită a unui sat-lemnă a Bucovinei, după cum monografia *Cornova* (Chișinău, 2000) a prof. univ. Vasile Șoimaru a însemnat un alt sat-lemnă al Orheiului Basarabiei. Maramureșului îi este dedicată o evocare care-l situează în categoria „miracolelor” care se cer mereu explicate (sau interpretate), căci aduc „mari satisfacții intelectuale și neașteptate împliniri sufletești” (p. 106).

Atunci când autorul intră pe teritoriul care a devenit și al său de multe decenii, în lumea cărții, el se mișcă protector printre subiectele pe care le împărtășește cu generozitate cititorilor săi. În

capitolele *Ce mit frumos, dragostea de carte* (preluarea titlului unui articol incisiv despre sloganuri caduce ale epocilor trecute, p. 312-324) sau *Disecarea cărților* atenția este îndreptată spre sentimentul uman al dragostei pentru Lumina minții, care consideră de milenii cuvântul scris de inspirație divină (cf. *Cartea, o magnifică lucrare a spiritului divin*, p. 252-255).

Cartea este văzută, cu deosebire, prin prisma bibliotecii, pe care o consideră o necesară și permanentă ajutorătoare a culturii, parte integrantă și mesager. În articolul *Biblioteca între tradiție și modernitate* (p. 259-263) se discută și despre biblioteca electronică, cu site-uri în care pot fi accesate cărți în format electronic, multe aparținând unor autori consacrați. Este citată, cu mult umor, caracterizarea unui editor al unor asemenea cărți: „Cartea [pe care o ai în mână când o citești] e ca o femeie pe care o simți, o poți mângâia. E-book [cartea în format electronic] e ca aceeași femeie, doar că o privești la televizor”. Cartea este analizată și în perspectiva cititorului, care cumpără, dăruiește cărți sau frecventează biblioteci pentru a citi. Și aici analizele lingvistice abundă în folosul instructiv al articolelor reeditate acum, care au fost citite în diferite reviste de-a lungul ultimului deceniu, contribuind la sporirea dragostei pentru carte.

Cultura enciclopedică a autorului este evidentă în toate referirile sale la evenimente, oameni și, mai ales, la cărți (cf. capitolele *Popoare, destine, culturi*, p. 378-446 sau *Puțină istorie*, p. 448-488). Congenerul nostru este reprezentantul unei specii de intelectual pe cale de dispariție, anume „enciclopedistul” care știe totul și ceva pe deasupra, vorba lui Pico della Mirandola. M-a impresionat cu deosebire întreaga argumentație din studiul *Dualul ex-iugoslav: ieri și azi, posibil și mâine* (p. 395-414) pentru subtilitățile de cunoscător profund al realităților lingvistice. Propunându-și ca primă referință *dualul* [o categorie gramaticală de plural care indică „două exemplare” (de obiecte sau persoane), specifică numai unor limbi], autorul dezvoltă o expunere pe multiple planuri despre ceea ce a însemnat unitatea lingvistică sârbo-croată, imaginată în anii '40 ai sec. al XIX-lea de către Vuk Karadžić și Ljudevit Gaj sub forma scrierii unificate, cu alfabet latin, a unei limbi bazate pe două variante: varianta sârbă și cea croată, ceea ce a condus „la maxima [lor] apropiere, unificare chiar” (p. 395). După 150

de ani, în 1990, destrămarea Jugoslaviei a însemnat începutul unei întreceri separatiste, cu apariția puriștilor, care urmăresc curățarea limbii croate de sârbisme și viceversa. În nomenclatorul limbilor Europei a mai apărut, concomitent, din rațiuni politice, încă o limbă, așa-zisă bosniacă. Considerăm că acest studiu este un avertisment bine documentat la ce poate conduce „vânzoleala „moldoveniștilor” primitivi de la Chișinău: dacă aceștia și-ar face nestingherit mendrele, peste o generație-două ar fi mulți basarabeni vorbitori de „limbă moldovenească”, care însă nu i-ar mai înțelege pe Eminescu, Blaga, Rebreanu, Petrescu, Stănescu, Preda, Sorescu...” (p. 397). Cine are urechi de auzit – să audă, și ochi de văzut – să vadă!

Cultura sa enciclopedică este evidentă și în „Calendarele” anuale pe care de un deceniu le alcătuiește și le publică cu o dăruire ce nu precupește timpul investit pentru investigații, mărturii de prestanță ale climatului cultural din marile biblioteci din Chișinău.

Într-un preambul și un epilog, Vlad Pohilă a fost prezentat în această lucrare de două personalități de excelență: poetul Grigore Vieru (*De ce mi-e drag Vlad Pohilă*) și Doamna (cu majusculă) Lidia Kulikovski (*Vlad Pohilă poartă o povară ceva mai mare decât el – grija limbii române*). Caracterizarea pe care i-o fac, ce poate fi sintetizată lapidar: „este profesorul nostru de limba română”, îngemănată cu „concretele și hotărâtele sale acțiuni întru apărarea Limbii Române pe tragicul pământ dintre Nistru și Prut”, îl așază pentru totdeauna printre apărătorii permanențelor unei culturi. Vlad Pohilă este mesagerul statorniciei limbii române între Nistru și Prut.

Zamfira MIHAIL

Analele Universității „Spiru Haret”: Seria Filologie. Limba și Literatura Română. 2009, nr. 10, pp. 232-235.